

4. Фридман Л.М. Педагогический опыт глазами психолога: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1987. – 223 с.
5. Цукерман Г.А. Психология саморазвития: задачи для подростков и их педагогов. – Рига: ПЦ «Эксперимент», 1995. – 239 с.

В.С.Пікельна

РОЗВИТОК ДУХОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ГУМАНІЗАЦІЇ ОСВІТИ

В статье раскрываются пути развития духовной личности в условиях гуманизации образования, исторический аспект проблемы и современные подходы к ее решению. Осуществлен сравнительный анализ понятий «моральное воспитание» и «духовное развитие», подчеркнута взаимосвязь духовного и социального становления личности.

In the article the ways of the inner personality's development in the conditions of humanizing education, the historical aspect of this problem and the modern approaches to its solving are discovered. The comparative analysis of the concepts "moral upbringing" and "inner development" is realized, the interrelationship of a personality's inner and social coming-to-be is emphasized.

Мета даної статті – розкрити значення морально-духовного розвитку особисті в процесі її соціального становлення. Відомо, що ідеї гуманізму почали розвиватися ще з часів Стародавньої Греції. В історії освіти поняття “гуманізм” не є новим. Цицерон цим словом називав ідеальну освіту Греції, ототожнюючи це поняття з вищою освітою і духовною культурою. Проте таку освіту мала здобувати тільки грецька знать.

Для вельможного панства освіта майже у всі часи була обов'язковою. З часом гуманною людиною стали називати особистість, яка дружелюбно і справедливо ставилася до будь-якої іншої людини. Деяко пізніше зміст поняття “гуманізм” звужився і був зведений до поняття

“гуманістична освіта”. У період Середньовіччя гуманізм як соціальне явище відступає перед церковним ідеалом особистості, яка живе за релігійними заповідями і щиро вірить Богу, але з історії відомо, що “тортури” церкви за неслухняність були дуже жорстокими. Особливо карались люди за жадобу до знань. Людські тіла палахкотіли на вогнищах за думки, що не співпадали з релігійними.

До гуманізму повернулися в епоху Відродження, коли основне завдання епохи Ренесансу пов’язувалося із боротьбою за духовне звільнення людини. Особистість, її розвиток, соціальне становлення стає центром уваги суспільств різних країн. Людство повернулося до античного ідеалу освіти. У XV столітті розповсюджувачів античних зразків освіти почали називати гуманістами. Поняття “гуманізм” почали знову ототожнювати з людяністю і людинолюбством. З появою капіталістичного устрою людство майже забуває про процеси гуманізації освіти.

Сучасна перебудова освіти України здійснюється на засадах нових принципів, серед яких вагоме місце займають принципи гуманізації, гуманітаризації, пріоритету загальнолюдських цінностей.

Епоха Відродження вже у XV – XVII століттях достатньо глибоко обґрунтувала якості, які мають бути притаманними духовній особистості. Вже в цей період людині духовній, гуманній мають бути притаманними такі якості особистості: всебічна розвиненість; почуття власної гідності; соціальна активність; правдивість; справедливість; чесність; патріотичність; душевна і духовна стійкість; доброта; фізична досконалість; працелюбність; милосердність тощо. Сьогодні не дивує, що саме ці якості особистості визнані загальнолюдськими цінностями. Саме такі якості особистості ми маємо формувати у сучасних учнів загальноосвітніх шкіл і у студентів вузів. Багато високоморальних якостей дійшли до нас з далеких часів. Разом з тим, з того давнього часу, як в науці і практиці почали досліджувати проблеми виховання, звертається увага на принцип народності і необхідності реалізації його

положень в системах виховання. Кожна людина є часткою певної нації, і тому її виховання має ґрунтуватися на соціально цінних рисах народу.

Проблема соціальних цінностей розглядається сьогодні на рівні загальнолюдських, народних, національних і особистісних цінностей. Всі цінності соціального спрямування віднесені до духовних, а загальнолюдські цінності (тобто ті, що визнані всім людством), віднесені до високодуховних. Саме тому сьогодні виникає питання, якими критеріями (мірками, нормами) оцінювати рівень морального і духовного виховання молоді.

У XIX столітті виникає офіційна теорія “вільного виховання” молоді. Німецький педагог Людвіг Гурлітт (1855–1931 рр.) писав, що існуючі системи виховання не відповідають потребам розвитку особистості. Основними вадами виховання вважав авторитаризм учителів. Він був переконаний, що існуюча система шкільного виховання не відповідає потребам розвитку особистості [1,130]. На його думку, вихована людина має розумну дисципліну, незалежність суджень, розвинену волю. Постійно підкреслював важливість ручної праці для розвитку особистості, неодмінного виховання загальної культури, естетичної творчості. Значне місце у вихованні школярів мають зайняти спорт та ігри, бесіди на вільну тему.

Повернемось до сучасності в системах виховання. Оцінювати ефективність виховних систем можна за рівнем вихованості випускників загальноосвітніх шкіл. Випускники шкіл, які приходять в університет, мають, на жаль, вже сформовані негативні моральні звички. На першому курсі стикаємось з певними особистісними проблемами, а саме:

- відсутність уміння самостійно працювати з науковими джерелами;
- байдужість у багатьох студентів до пізнавальної праці, але майже всі висловлюють бажання мати диплом про вищу освіту;
- несформована потреба у розширенні кола художнього читання (перевага віддається телевізійним передачам, але

не інтелектуальним (більше цікавляться бойовиками, еротикою). У багатьох випускників шкіл спостерігаються значні відхилення здоров'я від нормального соматичного стану (існують нормативи показників соматичного стану до кожного віку).

Не менш складною є проблема соціального становлення. Вже сформовані такі стійкі шкідливі звички, як: тютюнопаління, пияцтво, наркоманія, рання проституція (йдеться про міські і сільські школи). Поява значної кількості шкіл-інтернатів є також негативним показником збільшення дітей-сиріт. Негативний характер соціалізації призводить до високої криміногенності. Зростає кількість "бомжуючих" підлітків і навіть дітей.

Проблема соціалізації молоді стає настільки гострою, що нам, педагогам, не можна миритися з існуючим станом даної проблеми. Безумовно йдеться не про всіх школярів, але кількість їх зростає. Як виходити з цього скрутного становища?

У США в 50 – 60-ті роки офіційно виникає новий напрямок у педагогічній теорії і практиці – гуманістична педагогіка. Її основні положення такі:

- основна педагогічна увага має бути спрямована на учня;
- ученя – унікальна цінність, і необхідно створити умови для виховання цілісної особистості;
- довіра учнів до вчителя виховується за умови, коли педагог сам є особою гуманістичною і духовною.

В історії людства сформувалася думка, що духовна особа – це службовці церкви, священники, працівники релігійних культів. Це так, але вже доведено, що духовною особою має стати кожний педагог, який бере на себе відповідальність виховувати людину і духовно її розвивати.

С.Л.Рубінштейн, ще в 40 – 50-ті роки писав, що освіта будується на пасивному сприйнятті учнями здобутих людством знань. Процес навчання і виховання, як правило, має репродуктивний характер, а особистість успішно розвивається тільки у творчій самодіяльності. Учням

потрібний сьогодні новий вчитель, якого характеризують насамперед:

- довіра і відкритість у спілкуванні з учнями;
- уміння створити позитивну емоційну атмосферу і щиро радіти пізнавальним успіхам учнів;
- допомогти учням усвідомити власні інтелектуальні можливості у різних видах діяльності;
- переконати учнів у можливості високих творчих досягнень;
- сприйняття і усвідомлення вчителями як власних соціальних цінностей, так і цінностей школярів;
- поєднання розвитку інтересу учнів до навчання зі сферою емоційних потреб молоді шкільного віку тощо.

Досить важливим є уміння педагога довіряти учню і сприймати його таким, яким він є; проявляти щирість і зацікавленість його життям.

Діти, підлітки, молодь вміють розпізнавати щирість і байдужість дорослих.

Сьогодні в Україні активно розробляється теорія і практика особистісно орієнтованого підходу до навчання і виховання. Доведено, що саме такий підхід сприяє вихованню в учнів почуття власної гідності. Тому педагог має оволодіти не тільки інноваційними технологіями навчання і виховання, але й навчатися використовувати різноманітні методи психодіагностики. Останнє необхідно для визначення динаміки зростання духовно цінних якостей особистості.

Доведено також, що щира любов педагога до дітей, гуманна співпраця з ними сприяють розвитку творчих здібностей школярів. “Педагогіка співпраці” вимагає переходу від “педагогіки вимог” до “педагогіки стосунків довіри”. Учитель має навчитись спостерігати, як іде індивідуальний розвиток кожної особистості. Важливими є спостереження не тільки за тим, як учень “привласнює” соціальний досвід, але й виявляти, який внесок робить кожна особистість у власне життя і життя тих людей, з якими він співпрацює.

Моральне виховання залишається основою інтелектуального розвитку особистості, а успішність підготовки до самостійного професійного життя, до сімейного життя залежить від духовного розвитку кожного учня в період навчання в загальноосвітній школі.

Література

1. Гурліт Людвіг // Педагогічний словник / За ред. М.Д.Ярмаченка. – К.: Педагогічна думка, 2001. – С. 130.
2. Бех І.Д. Виховання особистості. – У двох книгах. – К.: Либідь, 2003.-Кн. I – 278 с.

Е.Н.Шиянов

ЭТНИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ КАК ФАКТОР СОЦИАЛИЗАЦИИ

Стаття присвячена етнічним особливостям як фактору соціалізації. Автор досліджує різні підходи оцінювання даного поняття.

The article is devoted to the problem of ethnical peculiarities as a defining factor of socializing. The author investigates different approaches to evaluating this notion.

Современное человечество очень многообразно по своему составу. Оно имеет две — три тысячи этнических общностей. Существующие сегодня государства (их около двухсот) полиэтничны. Это заставляет смотреть на этнические проблемы как на наиболее приоритетные в политике любого государства, в том числе и России.

Усилившиеся межнациональные конфликты, все более разгорающиеся национальные страсти, борьба за защиту «национальных» ценностей, распространение форм этнической и расовой дискриминации свидетельствуют о том, что национальные противоречия и этнические особенности начинают занимать одно из центральных мест среди факторов социализации. В этой связи в эпицентре актуальных проблем государственной образовательной